

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

БОГДАДЮК МАР'ЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 377.36:745.5(057.85/86)(477)«20/21»

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ У ПРОФЕСІЙНО-
ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ
(друга половина ХХ – початок ХХІ століття)**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Львів – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Інституті професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України, м. Київ.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник **Вдович Світлана Михайлівна**, кафедра практичної психології та педагогіки Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності ДСНС України, доцент, м. Львів.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор **Оршанський Леонід Володимирович**, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, кафедра технологічної та професійної освіти, завідувач, м. Дрогобич;

кандидат педагогічних наук **Колісник-Гуменюк Юлія Ігорівна**, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (ВСП «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти»), кафедра теорії і методики технологічної освіти, креслення та комп'ютерної графіки інженерно-педагогічного факультету, старший викладач, м. Львів.

Захист відбудеться «7» жовтня 2020 р. об 11⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.874.03 у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності за адресою: 79007, м. Львів, вул. Клепарівська, 35.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (79007, м. Львів, вул. Клепарівська, 35) та на сайті університету: <http://ldubgd.edu.ua/content/teoriya-i-metodika-profesiynoyi-osviti>.

Автореферат розісланий 5 вересня 2020 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л. А. Руденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Народні художні промисли є невід'ємною складовою української культури й однією з базових галузей народного мистецтва українців. Цей різновид творчості та виробничої діяльності належить до національної культурної спадщини, сприяє збереженню духовних здобутків українського народу, його кращих традицій і цінностей. У низці населених пунктів України (Богуслав, Гавареччина, Глиняни, Діхтярі, Клембівка, Косів, Опішня, Петриківка, Решетилівка, Яворів та ін.) упродовж тривалого часу існують і розвиваються школи народного мистецтва з колективного створення художніх виробів декоративно-вжиткового призначення.

Професійна підготовка майбутніх фахівців народних художніх промислів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) є важливою складовою освітньої системи України. Безперечно, розвиток профтехосвіти в різних регіонах країни мав свої особливості, зумовлені соціально-економічними умовами, потребами народного господарства й іншими обставинами регіону. В останні десятиліття через світову економічну кризу, урбанізацію, міграцію, зміну естетичних уподобань населення народні художні промисли, зокрема на заході України, на жаль, поступово занепадають, втрачаються матеріально-технічна, сировинна бази і вікові традиції творчої праці майстрів. Це призводить до зменшення кількості художніх ЗП(ПТ)О та скорочення обсягів випускників, погіршення підготовки фахівців народних художніх промислів, нищення народного мистецтва, занепаду спадкоємного розвитку промислів та української культури.

Вивчення сучасного стану професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів виявило такі суперечності між:

- усвідомленням суспільством необхідності збереження традицій і плекання української національної культури та занепадом значної частини народних художніх промислів;

- постійним зростанням вимог ринку праці до майстерності фахівців народних художніх промислів і незадовільним рівнем їхньої підготовленості в ЗП(ПТ)О;

- гострою потребою підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів і недостатнім використанням кращих педагогічних здобутків і напрацювань минулого;

- необхідністю впровадження інноваційних педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців народних художніх промислів і низьким рівнем науково-методичної підготовки педагогічних працівників ЗП(ПТ)О.

Розв'язанню цих суперечностей сприятиме вивчення та систематизація досвіду підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ Західної України на різних історичних етапах, виявлення психолого-педагогічних, дидактичних і методичних особливостей професійно-художньої освіти недалекого минулого.

В останні десятиліття проблемам професійної освіти майбутніх фахівців народних художніх промислів присвячено низку праць: В. Бойчука, Ю. Колісник-Гуменюк, А. Литвина, Я. Овсієнко, Л. Оршанського, В. Радкевич, Л. Синишин, Л. Сліпчишин та ін. Історії розвитку ПТО в Україні присвячені роботи В. Зайчука, Л. Зельман, О. Коханка, І. Лікарчука, О. Микитенко, М. Пузанова, Б. Ступарика,

Г. Терещенка, М. Харламова та ін. Однак аналіз літературних джерел дає підстави для висновку, що професійна підготовка майбутніх фахівців народних художніх промислів у західному регіоні залишається недостатньо дослідженою. Саме тому ми поставили собі за мету проаналізувати зміни в розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ Західної України у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. і з'ясувати, які чинники позитивно впливають на ефективність розвитку цієї галузі, а що гальмує цей процес. Актуальність досліджуваної проблеми, потреби модернізації професійно-художньої освіти зумовили вибір теми дослідження: *«Професійна підготовка майбутніх фахівців народних художніх промислів у професійно-технічних навчальних закладах Західної України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України з теми «Формування професійних якостей майбутніх кваліфікованих робітників в умовах техніко-технологічних змін» (РК № 0113U001274) та Інституту професійно-технічної освіти НАПН України з теми «Проектування системи консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів» (РК № 0116U003567).

Тему дисертації затверджено вченою радою Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 7 від 2013 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 30 вересня 2014 р.).

Об'єкт дослідження – професійна освіта майбутніх фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ України.

Предмет дослідження – основні тенденції розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ Західної України у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.

Мета дисертаційного дослідження полягає у з'ясуванні провідних тенденцій розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у Західній Україні другої половини ХХ – початку ХХІ ст. та дослідженні можливостей використання прогресивних ідей у практиці сучасної професійної (професійно-технічної) освіти.

Відповідно до мети дослідження окреслено такі **завдання**:

1. З'ясувати стан розробленості проблеми дослідження у педагогічній теорії, уточнити педагогічну сутність базових понять.

2. Виокремити й охарактеризувати етапи розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ Західної України.

3. Виявити основні тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ Західної України другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

4. Визначити актуальні нині проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у ЗП(ПТ)О Західної України і запропонувати шляхи її вдосконалення з урахуванням досвіду ПТНЗ Західної України другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

5. Розробити й апробувати навчально-методичний комплекс для підвищення кваліфікації викладачів і майстрів виробничого навчання ЗП(ПТ)О художнього профілю.

У дослідженні використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – методи аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, класифікації та систематизації, які дозволили вивчити і систематизувати дослідницькі матеріали, нормативно-правові, архівні документи щодо професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ Західної України другої половини ХХ – початку ХХІ ст.; хронологічний і діахронічний методи, які дали змогу викласти історію розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у хронологічній послідовності, виокремити і дослідити періоди розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ Західної України; методи індукції та дедукції, які дозволили відібрати і структурувати зміст професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів від 1950 р. донині; порівняльно-історичний метод, який дав змогу порівняти зміст і методи навчання та виявити кращий педагогічний досвід професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ Західної України в різні періоди; методи абстрагування та конкретизації, які сприяли формулюванню висновків і рекомендацій щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів; *емпіричні* – логіко-педагогічний аналіз змісту та методів професійної підготовки фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ України; *табличні методи опрацювання й аналізу отриманих даних* для кількісного і якісного аналізу та графічного подання дослідженого матеріалу.

Методологічну основу дослідження становлять положення наукової теорії пізнання, основні положення історичного та логічного як методологічного способу відтворення дійсності, положення щодо взаємозв'язку та взаємозумовленості суспільно-педагогічних явищ і необхідність їх вивчення в конкретних історичних умовах; *методологічні підходи*: системний, синергетичний, історико-хронологічний, парадигмальний, культурологічний і праксеологічний, які дали змогу об'єктивно та комплексно розглянути особливості й основні тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. в контексті соціально-економічних і суспільно-політичних змін, виокремити етапи її розвитку та визначити перспективні шляхи вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів; *принципи*: науковості, об'єктивності, цілісності, врахування неперервності розвитку досліджуваних явищ, етичності; концептуальні ідеї розвитку професійної (професійно-технічної) освіти.

Нормативна база дослідження: Конституція України, Закони України «Про освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про народні художні промисли», «Про культуру», Концепція «Державна програма збереження, відродження і розвитку народних художніх промислів на 2006–2010 роки», Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту), Положення про ступеневу професійно-технічну освіту, Державна національна програма «Освіта»

(«Україна ХХІ століття»), Національна доктрина розвитку освіти, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року.

Джерельна база дослідження. У процесі дослідження використано 421 джерело, у тому числі 26 архівних. Проаналізовано документи, які зберігаються у фондах Центральних і місцевих державних архівів України: Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (Ф. 2 – Кабінет Міністрів України; Ф. 4609 – Республіканське управління трудових резервів Міністерства трудових резервів при Раді Міністерства СРСР; Ф. 4676 – Українська спілка художньо-промислових організацій (Укрхудожпромспілка) Української ради промислової кооперації; Ф. 4791 – Міністерство місцевої промисловості УРСР і Український державний концерн місцевої промисловості «Укрмісцевпром»; Ф. 4990 – Народний комісаріат місцевої промисловості УРСР); Державному архіві Львівської області (Ф. Р-834сч – Львівське міжобласне управління трудових резервів і підвідомчих йому навчальних закладів Львівської області; Ф. Р-836 – Ремісниче училище № 3 Львівського міжобласного управління трудових резервів); архівах ЗП(ПТ)О; фондах бібліотек (Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського; Львівської національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника; Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського).

У процесі наукового пошуку опрацьовано матеріали з проблеми підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів, опубліковані в наукових монографіях, збірниках наукових праць і періодичних виданнях. Вивчалися також довідкові видання, нормативно-правові документи, освітня документація, дисертаційні дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* виявлено основні тенденції розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ Західної України другої половини ХХ – початку ХХІ ст. в контексті соціально-економічних і суспільно-політичних змін і обґрунтовано шляхи вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів з урахуванням досвіду минулого, розроблено періодизацію розвитку ПТНЗ народних художніх промислів у Західній Україні у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття;

– *уточнено* сутність базових понять дослідження («професія», «професійна підготовка», «професійна освіта», «професійно-технічна освіта», «ремесло», «промисел», «народний художній промисел», «фахівець», «фахівець народних художніх промислів»);

– *подальшого розвитку* набули положення щодо використання у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів кращого педагогічного досвіду минулого; в науковий обіг уведено нові історичні факти і документи, пов'язані з розвитком професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ Західної України другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні й апробуванні навчально-методичного комплексу для підвищення кваліфікації викладачів і майстрів виробничого навчання ЗП(ПТ)О художнього профілю,

зокрема посібника «Розвиток народних художніх промислів у Західній Україні», методичних рекомендацій «Удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у професійно-технічних навчальних закладах» і програми спецкурсу «Професійна підготовка майбутніх фахівців народних художніх промислів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти Західної України (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)», визначенні шляхів застосування в сучасній освітній практиці кращого досвіду професійної підготовки фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ Західної України досліджуваного періоду.

Упровадження результатів дослідження. Результати дослідження впроваджено в ДНЗ «Нововолинський центр професійно-технічної освіти» (довідка № 29/19 від 29.09.2018); ДПТНЗ «Стрийське вище художнє професійне училище» (довідка № 70 від 20.02.2018); Вищому професійному художньому училищі № 5 м. Чернівці (довідка № 397 від 01.12.2017); ДПТНЗ «Луцьке вище професійне училище будівництва та архітектури» (довідка № 384/01-08 від 01.11.2018).

Апробація результатів дослідження відбувалася на 11 науково-практичних конференціях, а саме: *міжнародних* – «Підготовка фахівців соціономічних професій в умовах сучасного соціокультурного простору» (м. Вінниця, 20–21 квітня 2016 р.), «Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи» (м. Львів, 30 жовтня 2017 р.), «Актуальні питання освіти і науки» (м. Харків, 10–11 листопада 2017 р.), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (м. Вінниця, 15–17 травня 2018 р.), «Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути» (м. Київ, 21 серпня 2020 р.); *всеукраїнських* – «Актуальні питання історії науки і техніки» (м. Львів, 8–9 жовтня 2015 р.), «Розвиток професійної культури майбутніх фахівців: виклики, досвід, стратегії і перспективи» (м. Київ – м. Ірпінь, 21 червня 2016 р.), «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (м. Київ, 29 березня – 13 квітня 2017 р.); *регіональних* – «Модернізація професійно-практичної підготовки фахівців народних художніх промислів: наука і практика» (м. Львів, 10 квітня 2015 р.), «Сучасна українська нація: мова, історія, культура» (м. Львів, 16 березня 2016 р.), «Вікова спадщина традицій народних ремесел Яворівщини» (сmt. Івано-Франкове Львівської обл., 24 травня 2017 р.); звітних науково-практичних конференціях Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України та Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (2013–2017 рр.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено в 15 одноосібних наукових публікаціях, у тому числі: 8 статей (із них 5 – у провідних наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному періодичному виданні, 2 – в інших наукових виданнях), 4 тез у збірниках матеріалів конференцій, 1 посібник, 1 методичні рекомендації, 1 навчальна програма.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (421 найменування, із них 26 – архівних джерел, 11 – іноземними мовами) і 10 додатків (на 65 стор.). Загальний обсяг дисертації – 313 сторінок, основний текст – 178 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, проаналізовано джерельну базу, охарактеризовано наукову новизну і практичне значення, подано відомості про апробацію та впровадження одержаних результатів у освітню практику.

У першому розділі – **«Теоретичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів»** – розглянуто сутність і уточнено зміст ключових понять дисертаційного дослідження; визначено методологічні підходи і принципи дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ Західної України; проаналізовано провідні підходи до періодизації розвитку ПТО та визначено основні етапи розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ Західної України.

Народні художні промисли є невід'ємною складовою культури і життя суспільства загалом. Вони посідають важливе місце у виробничій діяльності та духовному житті українського народу.

У дослідженні використано такі методологічні підходи: системний, синергетичний, історико-хронологічний, парадигмальний, культурологічний, праксеологічний, які дозволили дослідити професійну підготовку майбутніх фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ другої половини ХХ – початку ХХІ ст. у контексті соціально-економічних і суспільно-політичних умов розвитку професійної освіти, виокремити етапи розвитку народних художніх промислів, дослідити сучасний стан і шляхи вдосконалення професійної підготовки фахівців народних художніх промислів. Основними принципами дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів є: науковості, об'єктивності, цілісності, врахування неперервності розвитку досліджуваних явищ, етичності.

На основі аналізу наукової літератури з'ясовано сутність таких ключових понять дисертаційного дослідження: «професія», «професійна підготовка», «професійна освіта», «професійно-технічна освіта», «ремесло», «промисел», «народний художній промисел», «фахівець», «фахівець народних художніх промислів». Проаналізувавши основні поняття дисертаційного дослідження, визначено основне поняття – «фахівець народних художніх промислів» – знавець у сфері застосування, вдосконалення та передавання традицій і звичаїв народного мистецтва, який мислить світоглядно, обізнаний із різними видами народних художніх промислів, володіє знаннями з історії й теорії народного мистецтва, естетики, етики, культурології, мистецтвознавства та виготовляє вироби народного художнього промислу відповідно до кращих традицій. Майбутній фахівець народних художніх промислів повинен сприймати, цікавитися предметами і явищами довколишнього світу, мати образне і творче мислення, вміти застосовувати здобуті знання на практиці, правильно вживати професійну лексику, поетапно виконувати технологічні завдання, конструювати і виготовляти деталі художнього виробу тощо.

Розроблено періодизацію розвитку ПТНЗ народних художніх промислів. Ключовими етапами у професійній підготовці майбутніх фахівців народних художніх промислів Західної України є:

– *радянський період* (1950–1991 рр.): забезпечення потреб країни у робітниках системою трудових резервів і діяльність «Укрхудожпрому»; реорганізація профтехосвіти, створення закладів єдиного типу – ПТУ, заохочення молоді до діяльності у сфері художніх промислів, введення програм навчальних предметів з урахуванням у змісті професійної підготовки молоді вимог промислів до виготовлення художньої продукції; реорганізація змісту навчання у ПТНЗ художніх промислів; утвердження СПТУ та вдосконалення змісту і форм організації навчально-виховного процесу, створення шкіл художньої майстерності в центрах традиційних промислів, внесення нових професій у галузі народних художніх промислів у перелік професій; зміцнення навчально-матеріальної бази, обладнання виробничих майстерень ПТНЗ тощо;

– *період незалежної України* (1991–2019 рр.): реформування ПТО, врахування вимог ринку праці у підготовці фахівців народних художніх промислів, розробка та вдосконалення нормативно-правової бази, вдосконалення навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів; організаційно-методичне забезпечення підготовки фахівців для галузі народних художніх промислів; відновлення системи ПТО в галузі народних художніх промислів, розширення мережі ПТНЗ художнього профілю, модернізація ПТНЗ народних художніх промислів, виникнення нових професій у галузі народних художніх промислів.

До складу Західної України віднесено 8 областей України: Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Рівненську, Тернопільську, Хмельницьку та Чернівецьку.

У *другому розділі* – **«Основні тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у Західній Україні другої половини ХХ – початку ХХІ ст.»** – висвітлено діяльність і розвиток художніх ПТНЗ у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. в контексті соціально-економічних і суспільно-політичних умов розбудови України, на основі чого визначено основні позитивні та негативні тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у Західній Україні досліджуваного періоду. В діяльності ПТНЗ, які готували фахівців народних художніх промислів, охарактеризовано важливі змістові та структурні зміни, проаналізовано нормативно-правові документи.

У *радянський період* професійна підготовка фахівців народних художніх промислів в Західній Україні характеризувалася такими *позитивними тенденціями*: сприятливі передумови розвитку професійної освіти майбутніх фахівців народних художніх промислів у Західній Україні (належне економічне, науково-методичне й естетичне підґрунтя професійно-художньої освіти); відновлення у повоєнний період діяльності наявних і створення нових училищ, які готували фахівців народних художніх промислів; відновлення та розвиток традиційного народного мистецтва, його трансформування в нові форми, наповнення новим змістом; співпраця профтехосвіти з Укрхудожпромспілкою, організація, розроблення програм і проведення художніх, виробничих та етнографічних практик учнів у навчальних

майстернях на підприємствах художніх промислів і працевлаштування випускників художніх ПТНЗ на цих підприємствах; удосконалення змісту професійної підготовки – створення навчальних програм, які передбачали виконання учнями складних тематичних робіт, опанування знань з основ образотворчого мистецтва, використання творчих методик відомих майстрів художнього промислу, виконання дипломних робіт; урізноманітнення форм навчання (уроки, індивідуальне та бригадне навчання; додаткові заняття з виробничого навчання, групові й індивідуальні консультації, домашня робота, навчальні конференції, лекції, семінарські заняття, олімпіади та ін.); участь учнів у художніх виставках і конкурсах; удосконалення матеріально-технічної бази; високі вимоги до викладацького складу та підвищення кваліфікації викладачів і майстрів виробничого навчання; організація та виховання учнівських колективів, естетичний, культурний і духовний розвиток майбутніх фахівців народних художніх промислів завдяки вивченню навчальної дисципліни «Естетичне виховання»; запровадження у 1967 р. учнівства при майстрах-умільцях для поширення та передання творчих надбань молодшому поколінню; активна профорієнтаційна робота; розширення в 1970-их рр. діапазону професійної підготовки фахівців народних художніх промислів (декоративне ткацтво, вишивка, килимарство, різьба по дереву тощо); загальнодержавна увага до підготовки фахівців народних художніх промислів; врахування під час складання навчальних програм новітніх досягнень науки і техніки, досвіду передового виробництва, раціональних методів праці, нового термінологічного апарату, стандартів виготовлення художньої продукції; організація та розширення мережі гурткової роботи з технічних і художніх видів творчості.

До *негативних тенденцій* у професійній підготовці фахівців народних художніх промислів у цей період відносимо: матеріальну скруту повоєнних років, недостатність, несвоєчасність і затримки фінансування підготовки майстрів художніх промислів у ПТНЗ художнього профілю, відсутність розвитку матеріально-технічної бази, брак коштів на організацію виробничого навчання та переддипломної практики, обмеження в підвищенні кваліфікації викладачів і майстрів виробничого навчання; недостатню кількість навчальних, методичних і мистецтвознавчих розробок, технологічного обладнання та пристроїв, недосконалі інструменти, матеріали для забезпечення робочого процесу; ліквідацію окремих напрямів підготовки фахівців народних художніх промислів (килимарства, ткацтва і вишивки); недобррозичливе ставлення окремих керівників підприємств художніх промислів до учнів під час виробничої практики; постійну реорганізацію ПТНЗ; ідеологізацію та політизацію освітнього процесу, централізоване визначення змісту освіти, переважання радянської тематики у творчій діяльності, виробках, заборона національних мотивів; авторитарність у навчанні, вихованні й управлінні закладами профтехосвіти; відсутність загальноосвітньої підготовки до 1969 р.; неврахування потреб ринку праці.

У *період Незалежної України* професійна підготовка фахівців народних художніх промислів у Західній Україні характеризується такими *позитивними тенденціями*: проголошення державного значення підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів; поступове формування мережі ПТНЗ художнього

профілю, яка охопила художні професійно-технічні училища, вищі художні професійні училища, вищі художні професійно-технічні училища та професійні художні ліцеї; перехід від строго регламентованого та заідеологізованого освітнього процесу до професійної підготовки учнів на принципах народного мистецтва та національної культури, формування в них національної свідомості, громадянських переконань, патріотизму, моралі та духовності; запровадження нових навчальних планів і програм, згідно з якими передбачалося вивчення дисциплін, спрямованих на формування національної самобутності, культури, опанування народних звичаїв і обрядів, технік народного мистецтва, основ підприємницької діяльності; оновлення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців художнього профілю стосовно конкретного виду народного мистецтва, традицій українського народу, регіональних особливостей виготовлення чи оздоблення виробів декоративно-ужиткового мистецтва; уведення навчального курсу з питань розвитку та функціонування малих підприємств, організації індивідуальної трудової діяльності; проведення конкурсів професійної майстерності та художньої творчості, науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів, навчально-методичних об'єднань; створення творчих груп для написання навчальних посібників, підручників, розроблення новітніх методик професійно-художньої освіти; забезпечення сучасною навчально-методичною документацією та літературою; налагодження треступеневої професійно-художньої освіти і трирівневої атестації художніх ПТНЗ; зростання обсягів підготовки майбутніх майстрів за окремими професіями (реставрація декоративно-художнього фарбування, реставрація декоративного штукатурного та ліпного виробництва, монтування ювелірних виробів, виробництво дерев'яних художніх виробів і декорування вітрин); удосконалення нормативно-правової бази ПТО; налагодження співпраці з міжнародними партнерами; пошук і вдосконалення шляхів взаємодії з роботодавцями; децентралізація управління та регіоналізація ПТО, осучаснення змісту навчання, розроблення й апробація нових Державних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти на компетентнісній основі; впровадження елементів дуальної форми професійного навчання.

До *негативних тенденцій* професійної підготовки фахівців народних художніх промислів у цей період відносимо: труднощі інтеграції України у світовий соціально-економічний простір; недостатню оперативність і обґрунтованість у розробленні та реалізації державної політики в галузі профтехосвіти; сповільнення розвитку професійно-технічної освіти в Україні та розвитку народних художніх промислів, зникнення шкіл народних майстрів, руйнування матеріально-технічної бази художніх підприємств і занепад центрів народних художніх промислів, втрату ринків збуту художніх виробів; зниження у 1990-х рр. кількісних показників професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів (мережі художніх ПТНЗ, контингенту учнів, переліку професій, фінансування закладів профтехосвіти), припинення або скорочення підготовки фахівців з окремих видів народного мистецтва (зокрема килимарства, ткацтва, вишивки, гончарства, декоративного розпису); недосконалість матеріального та науково-методичного забезпечення; відсутність можливості проведення виробничої практики на художніх підприємствах і центрах народних художніх промислів; проблеми з

працевлаштуванням випускників; недостатню розробленість навчально-планової документації художніх ПТНЗ; дублювання змісту професійної підготовки тощо.

У *третьому розділі* – «**Впровадження досвіду професійної підготовки фахівців народних художніх промислів у Західній Україні другої половини ХХ – початку ХХІ ст. в сучасних ЗП(ПТ)О**» – проаналізовано актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у ЗП(ПТ)О Західної України в сучасних соціально-економічних обставинах, обґрунтовано шляхи вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів з урахуванням досвіду ПТНЗ Західної України другої половини ХХ – початку ХХІ ст.; розроблено пропозиції щодо перспектив розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів в Україні.

Розвиток системи ПТО нині відбувається у складних умовах. До актуальних проблем професійної підготовки фахівців народних художніх промислів у сучасних ЗП(ПТ)О відносимо: недосконалість чинної законодавчої та нормативно-правової бази; недостатня якість підготовки кваліфікованих робітників у системі професійної освіти; низький рівень престижності та затребуваності фахівців народних художніх промислів на ринку праці; слабка навчально-матеріальна база та неналежне науково-методичне забезпечення; недостатній рівень використання в освітньому процесі комп'ютерно орієнтованих та інноваційних педагогічних технологій; неналежний рівень готовності випускників художніх ПТНЗ до підприємницької діяльності; відсутність державних стандартів П(ПТ)О для окремих професій народних художніх промислів; недостатній рівень виховання в майбутніх фахівців народних художніх промислів бережливого ставлення до народних традицій і українського народного мистецтва як національних цінностей.

На основі аналізу провідних тенденцій розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ Західної України другої половини ХХ – початку ХХІ ст. й актуальних проблем ПТО обґрунтовано шляхи її вдосконалення з урахуванням позитивного досвіду минулого: вдосконалення й оновлення нормативно-правової бази професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів (освітніх документів, нормативних актів з питань розвитку народних художніх промислів, з питань підтримки народних художніх промислів і ремесел, сприятливої податкової політики щодо професійної діяльності майстрів народних художніх промислів та їх об'єднань, центрів відродження та розвитку народних ремесел тощо); збереження національних традицій, відновлення та розвиток народних художніх промислів і народного мистецтва з урахуванням регіональних особливостей (декоративне ткацтво, вишивка, килимарство, різьба по дереву та бересті, ковальство, гончарство, мосяжництво тощо), трансформування їх у нові форми, наповнення новим змістом; удосконалення матеріально-технічної бази художніх ПТНЗ (модернізація обладнання та діджиталізація освітнього процесу, забезпечення матеріалами для виготовлення виробів художніх промислів; урахування у професійній підготовці майбутніх фахівців народних художніх промислів потреб роботодавців і налагодження тісних зв'язків із ними, впровадження дуальної форми навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців народних художніх промислів; створення центрів (кластерів) розвитку народних художніх промислів у регіонах, основним завданням яких має бути

відродження, розвиток і популяризація українських традицій, художніх промислів, характерних для певного регіону, збереження народного мистецтва в усіх його проявах; залучення до цього процесу державних інституцій, місцевих громад, підприємців, фондів і центрів регіонального розвитку, громадських організацій, міжнародних партнерів та ін.; створення незалежних сертифікованих центрів для присвоєння випускникам художніх професійних закладів освіти фахових кваліфікацій, підвищення кваліфікації фахівців народних художніх промислів, сертифікації за видами робіт; розроблення Державних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти для професій народних художніх промислів; удосконалення й осучаснення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів; урізноманітнення та вдосконалення форм навчання учнів художніх ЗП(ПТ)О; модернізація навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, створення творчих груп для написання підручників, електронних освітніх ресурсів, навчальних посібників, розроблення сучасних методик професійно-художньої освіти; формування готовності майбутніх фахівців народних художніх промислів до підприємницької діяльності; організація та виховання учнівських колективів, естетичний, культурний і духовний розвиток майбутніх фахівців народних художніх промислів, організація та розширення мережі гурткової роботи з художніх видів творчості; удосконалення форм і методів профорієнтаційної роботи зі школярами; підвищення кваліфікації викладачів і майстрів виробничого навчання.

Розроблено й апробовано навчально-методичний комплекс для підвищення кваліфікації викладачів ЗП(ПТ)О народних художніх промислів, який охоплює: посібник «Розвиток народних художніх промислів у Західній Україні», методичні рекомендації «Удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у професійно-технічних навчальних закладах» і програму спецкурсу «Професійна підготовка майбутніх фахівців народних художніх промислів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти Західної України (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)». Комплекс сприяє кращому розумінню викладачами і майстрами виробничого навчання ЗП(ПТ)О художнього профілю процесів, що відбувалися у професійній підготовці фахівців народних художніх промислів у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., та впровадженню кращого досвіду минулого в сучасну практику підготовки фахівців народних художніх промислів.

ВИСНОВКИ

1. На основі аналізу наукової літератури уточнено сутність ключових понять дослідження: «професія», «професійна підготовка», «професійна освіта», «професійно-технічна освіта», «ремесло», «промисел», «народний художній промисел», «фахівець», «фахівець народних художніх промислів»; обґрунтовано основні методологічні підходи та принципи дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ Західної України другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Фахівець народних художніх промислів – знавець у сфері застосування, вдосконалення та передавання традицій і звичаїв народного мистецтва, який

мислить світоглядно, обізнаний із різними видами народних художніх промислів, володіє знаннями з історії й теорії народного мистецтва, естетики, етики, культурології, мистецтвознавства та виготовляє вироби народного художнього промислу відповідно до кращих традицій. Майбутній фахівець народних художніх промислів повинен сприймати, цікавитися предметами і явищами довколишнього світу, мати образне і творче мислення, застосовувати здобуті знання на практиці, правильно вживати професійну лексику, поетапно виконувати технологічні завдання, вміти конструювати і виготовляти деталі художнього виробу тощо.

2. Розроблено періодизацію розвитку ПТНЗ народних художніх промислів. Ключовими етапами у професійній підготовці майбутніх фахівців народних художніх промислів Західної України кінця ХХ – початку ХХІ ст. є:

– *радянський період* (1950 – 1991 рр.): забезпечення потреб країни у робітниках системою трудових резервів і діяльність «Укрхудожпрому»; реорганізація профтехосвіти, створення закладів єдиного типу – ПТУ, заохочення молоді до діяльності у сфері художніх промислів, уведення програм навчальних предметів з урахуванням у змісті професійної підготовки молоді вимог промислів до виготовлення художньої продукції; реорганізація змісту навчання у ПТНЗ художніх промислів; утвердження СПТУ та вдосконалення змісту і форм організації навчально-виховного процесу, створення шкіл художньої майстерності в центрах традиційних промислів, внесення нових професій у галузі народних художніх промислів у перелік професій; зміцнення навчально-матеріальної бази, обладнання виробничих майстерень ПТНЗ тощо;

– *період незалежної України* (1991–2019 рр.): реформування ПТО, врахування вимог ринку праці у підготовці фахівців народних художніх промислів, розробка та вдосконалення нормативно-правової бази, вдосконалення навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів; організаційно-методичне забезпечення підготовки фахівців для галузі народних художніх промислів; відновлення системи ПТО в галузі народних художніх промислів, розширення мережі ПТНЗ художнього профілю, модернізація ПТНЗ народних художніх промислів, виникнення нових професій у галузі народних художніх промислів.

3. Виявлено основні тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ Західної України другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

У *радянський період* професійна підготовка фахівців народних художніх промислів в Західній Україні характеризувалася такими *позитивними тенденціями*: відновлення та розвиток традиційного народного мистецтва; загальнодержавна увага до професійної підготовки фахівців народних художніх промислів; тісна співпраця художніх ПТНЗ з Укрхудожпромспілкою; працевлаштування випускників художніх ПТНЗ на художніх підприємствах; удосконалення змісту професійної підготовки; урізноманітнення форм навчання; вдосконалення матеріально-технічної бази; високі вимоги до викладацького складу та підвищення кваліфікації викладачів і майстрів виробничого навчання; організація та виховання учнівських колективів; запровадження учнівства при майстрах-умільцях; активна профорієнтаційна робота; розширення діапазону професійної підготовки фахівців народних художніх

промислів; врахування під час складання навчальних програм новітніх досягнень науки і техніки, досвіду передового виробництва, раціональних методів праці, стандартів виготовлення художньої продукції; організація та розширення мережі гурткової роботи з художніх видів творчості. До *негативних тенденцій* у професійній підготовці фахівців народних художніх промислів у цей період відносимо: матеріальну скруту повоєнних років, недостатність фінансування підготовки майстрів художніх промислів у ПТНЗ художнього профілю; брак навчальних, методичних і мистецтвознавчих розробок, технологічного обладнання та пристроїв, недосконалі інструменти, матеріали для забезпечення робочого процесу; ліквідацію окремих напрямів підготовки фахівців народних художніх промислів; постійну реорганізацію ПТНЗ; ідеологізацію та політизацію освітнього процесу, централізоване визначення змісту освіти, переважання радянської тематики у творчій діяльності, виробах, заборону національних мотивів; авторитарність у навчанні, вихованні й управлінні закладами профтехосвіти; відсутність загальноосвітньої підготовки до 1969 р.; неврахування потреб ринку праці.

У *період Незалежної України* професійна підготовка фахівців народних художніх промислів в Західній Україні характеризується такими *позитивними тенденціями*: перехід від строго регламентованого та заідеологізованого освітнього процесу до професійної підготовки учнів на принципах народного мистецтва та національної культури; підготовка до підприємницької діяльності; проведення конкурсів професійної майстерності та художньої творчості, науково-практичних масових заходів; створення творчих груп для розроблення навчально-методичного забезпечення; удосконалення нормативно-правової бази ЗП(ПТ)О; налагодження співпраці з міжнародними партнерами; децентралізація управління та регіоналізація ПТО, осучаснення змісту навчання; розроблення й апробація нових Державних стандартів П(ПТ)О на компетентнісній основі; впровадження елементів дуальної форми професійного навчання. До *негативних тенденцій* професійної підготовки фахівців народних художніх промислів у цей період відносимо: недостатню оперативність і обґрунтованість у розробленні та реалізації державної політики в галузі профтехосвіти; сповільнення розвитку професійно-технічної освіти в Україні та розвитку народних художніх промислів, зникнення шкіл народних майстрів, руйнування матеріально-технічної бази художніх підприємств і занепад центрів народних художніх промислів, втрата ринків збуту художніх виробів; припинення або скорочення підготовки фахівців з окремих видів народного мистецтва; недосконалість матеріального та науково-методичного забезпечення; відсутність можливості проведення виробничої практики на художніх підприємствах і в центрах народних художніх промислів; проблеми з працевлаштуванням випускників художніх ПТНЗ тощо.

4. До актуальних проблем професійної підготовки фахівців народних художніх промислів у сучасних ЗП(ПТ)О відносимо: недосконалість чинної законодавчої та нормативно-правової бази; недостатню якість підготовки кваліфікованих робітників у системі професійної освіти; низький рівень престижності та затребуваності фахівців народних художніх промислів на ринку праці; слабку навчально-матеріальну базу та неналежне науково-методичне забезпечення; недостатній рівень

використання в освітньому процесі комп'ютерно орієнтованих та інноваційних педагогічних технологій; неналежний рівень готовності випускників художніх ПТНЗ до підприємницької діяльності; відсутність державних стандартів П(ПТ)О для окремих професій народних художніх промислів; недостатній рівень виховання в майбутніх фахівців народних художніх промислів бережливого ставлення до народних традицій і українського народного мистецтва як національних цінностей.

Шляхи вдосконалення системи ПТО з урахуванням позитивного досвіду минулого: вдосконалення й оновлення нормативно-правової бази професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів; збереження національних традицій, відновлення та розвиток народних художніх промислів з урахуванням регіональних особливостей, трансформування їх у нові форми, наповнення новим змістом; удосконалення матеріально-технічної бази художніх ПТНЗ; урахування у професійній підготовці фахівців народних художніх промислів потреб роботодавців і налагодження тісних зв'язків із ними, упровадження дуальної форми навчання; створення центрів (кластерів) розвитку народних художніх промислів у регіонах; створення незалежних сертифікованих центрів для присвоєння випускникам художніх ЗП(ПТ)О фахових кваліфікацій, підвищення кваліфікації фахівців народних художніх промислів, сертифікації за видами робіт; розроблення Державних стандартів П(ПТ)О для професій народних художніх промислів; удосконалення й осучаснення змісту, урізноманітнення й удосконалення форм професійної підготовки учнів художніх ЗП(ПТ)О; модернізація навчально-методичного забезпечення освітнього процесу; формування готовності майбутніх фахівців народних художніх промислів до підприємницької діяльності; естетичний, культурний і духовний розвиток учнів художніх ЗП(ПТ)О, організація та розширення мережі гурткової роботи з художньою творчістю; удосконалення форм і методів профорієнтаційної роботи зі школярами; неперервне підвищення кваліфікації викладачів і майстрів виробничого навчання.

5. Розроблено й апробовано навчально-методичний комплекс для підвищення кваліфікації викладачів ЗП(ПТ)О народних художніх промислів, який охоплює: посібник «Розвиток народних художніх промислів у Західній Україні», методичні рекомендації «Удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у професійно-технічних навчальних закладах» і програму спецкурсу «Професійна підготовка майбутніх фахівців народних художніх промислів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти Західної України (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)». Комплекс сприяє кращому розумінню викладачами і майстрами виробничого навчання ЗП(ПТ)О художнього профілю процесів, що відбувалися у професійній підготовці фахівців народних художніх промислів у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., та впровадженню кращого досвіду минулого в сучасну практику підготовки фахівців народних художніх промислів.

Перспективними напрямками подальшого наукового пошуку вважаємо: дослідження теоретико-методологічних засад і методичних підходів до вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у ЗП(ПТ)О України, вивчення зарубіжного досвіду підготовки фахівців народних художніх промислів і можливостей його впровадження у

практику вітчизняних ЗП(ПТ)О художнього профілю, аналіз прогресивного досвіду та перспектив створення і розвитку центрів (кластерів) народних художніх промислів у різних регіонах України із залученням ЗП(ПТ)О художнього профілю.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Богдадюк М. В. Методологічні підходи до дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. Вип. 52. С. 133–137.

2. Богдадюк М. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців народних художніх промислів: категоріальний аналіз. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка* : зб. наук. праць / ред. кол.: В. О. Радкевич (голова) та ін. Павлоград : ТОВ «ІМА-прес», 2017. Вип. 13. С. 72–77.

3. Богдадюк М. В. Професійна підготовка фахівців художнього профілю у ПТНЗ Західної України другої половини ХХ – початку ХХІ ст. у сучасній професійно-технічній освіті. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2017. Вип. 49. С. 55–57.

4. Богдадюк М. В. Психолого-педагогічні умови розвитку ПТНЗ народних художніх промислів у Західній Україні другої половини ХХ – початку ХХІ століття. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : Зб. наук. пр. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. Вип. 45. С. 55–58.

5. Богдадюк М. В. Розвиток професійно-технічних навчальних закладів народних художніх промислів другої половини ХХ – початку ХХІ століття. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2016. Вип. 10. С. 117–121.

6. Bogdadiuk M. V. The Development of vocational technical schools other educational establishments of folk ckafts of the second half XXth century to the beginning of the XXIth century. *The unity of science* : international scientific professional periodical journal / The European Association of pedagogues and psychologists «Science». Prague, Czech Republic, 2016. Vol. 1. P. 35–37.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Богдадюк М. В. Актуальні проблеми професійної підготовки фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ Західної України. *Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути* : матеріали VII міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Київ, 21 серпня 2020 р. Київ, 2020. С. 17–25.

8. Богдадюк М. В. Зміст технології навчання різьбленню деревини у професійно-технічних навчальних закладах. *Вікова спадщина українського народу: регіональний аспект* : зб. наук. пр. / упор. Л. В. Сліпчишин. Львів : СПОЛОМ, 2017. С. 75–81.

9. Богдадюк М. В. Удосконалення досвіду професійної підготовки фахівців художнього профілю у ПТНЗ Західної України другої половини ХХ – початку ХХІ ст. в сучасній професійно-технічній освіті. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи* : зб. наук. пр. Львів ; Кельце, 2017. Вип. 1. С. 76–80.

10. Богдадюк М. В. Філософсько-методологічні, соціально-економічні, суспільно-політичні та психолого-педагогічні умови розвитку ПТНЗ народних художніх промислів у Західній Україні другої половини ХХ – початку ХХІ століття. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (17). С. 18–21.

***Наукові праці, які додатково відображають
наукові результати дисертації***

11. Богдадюк М. В. Особливості професійних характеристик соціономічних професій. *Підготовка фахівців соціономічних професій в умовах сучасного соціокультурного простору* : зб. матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. викладачів, аспірантів, магістрантів та студентів; м. Вінниця, 20–21 квітня 2016 р. Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2016. Вип. 4. С. 388–390.

12. Богдадюк М. В. Перспективи розвитку дистанційної освіти у вищих навчальних закладах України. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання* : збірник матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної), присвяченої 25-річчю НАПН України (м. Київ, 29 березня – 13 квітня 2017 р.) / за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ : ІПТО НАПН України, 2017. С. 207–209.

13. Богдадюк М. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців народних художніх промислів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти Західної України (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : програма спецкурсу для підвищення кваліфікації викладачів художніх ЗП(ПТ)О. Львів : ЛНПЦ, 2015. 16 с.

14. Богдадюк М. В. Розвиток народних художніх промислів у Західній Україні : посібн. Львів : ЛНПЦ, 2015. 48 с.

15. Богдадюк М. В. Удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у професійно-технічних навчальних закладах : метод. реком. Львів: ЛНПЦ, 2015. 26 с.

АНОТАЦІЇ

Богдадюк М. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців народних художніх промислів у професійно-технічних навчальних закладах Західної України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» – Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, Київ, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності ДСНС України, Львів, 2020.

У дисертації досліджено розвиток професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у професійно-технічних навчальних закладах Західної України у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Розглянуто сутність і уточнено зміст базових понять дисертаційного дослідження: «професія», «професійна підготовка», «професійна освіта», «професійно-технічна освіта», «ремесло», «промисел», «народний художній промисел», «фахівець», «фахівець народних художніх промислів». Виокремлено основні етапи розвитку професійної підготовки фахівців народних художніх промислів у професійно-технічних навчальних закладах Західної України досліджуваного періоду: радянський (1950 – 1991 рр.) та незалежної України (1991–2019 рр.). У хронологічній послідовності за визначеною періодизацією проаналізовано архівні джерела та нормативно-правові документи, які регламентували підготовку майбутніх фахівців народних художніх промислів у професійно-технічних навчальних закладах Західної України та діяльність ПТНЗ цього профілю на різних етапах розвитку. Виявлено основні тенденції професійної підготовки фахівців народних художніх промислів у професійно-технічних навчальних закладах Західної України досліджуваного періоду.

Досліджено актуальні проблеми підготовки фахівців народних художніх промислів у професійних (професійно-технічних) закладах освіти України та обґрунтовано шляхи вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів з урахуванням досвіду ПТНЗ Західної України другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Розроблено й апробовано навчально-методичний комплекс для підвищення кваліфікації викладачів ПТНЗ народних художніх промислів: посібник «Розвиток народних художніх промислів у Західній Україні», методичні рекомендації «Удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у професійно-технічних навчальних закладах» та програму спецкурсу «Професійна підготовка майбутніх фахівців народних художніх промислів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти Західної України (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)».

Ключові слова: професійно-технічна освіта, професійна підготовка, професійна освіта, заклад професійної (професійно-технічної) освіти, кваліфікований робітник, фахівець, народний художній промисел.

Bohdadiuk M. V. Professional training of future specialists in folk arts and crafts at vocational schools of Western Ukraine (the second half of the 20th – the beginning of the 21st centuries). – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for obtaining the academic degree of the Candidate of Pedagogical Sciences (PhD) in Pedagogy, specialty 13.00.04 «Theory and methodology of vocational education» – Institute of Vocational Education of NAPS of Ukraine, Kyiv, Lviv State University of Life Safety. Lviv, 2020.

The thesis investigates the development of professional training of future specialists in folk arts and crafts at vocational schools of Western Ukraine in the second half of the 20th – the beginning of the 21st centuries.

The essence and content of the basic concepts of the thesis are considered. The main stages of the development of professional training of specialists in folk arts and crafts at

vocational schools of Western Ukraine of the period under study are highlighted, that is: Soviet Union (1950 – 1991); independent Ukraine (1991–2019). The main tendencies of specialists in folk arts and crafts training at vocational schools of Western Ukraine of the periods under study are revealed.

During the Soviet period, the training of specialists in folk arts and crafts in Western Ukraine was characterized by the following positive trends: a restoration and development of traditional folk art; cooperation of vocational education with Ukrainian artistic industrial union; employment of graduates of art vocational schools at arts and crafts enterprises; improvement of the content of professional training; diversification of training forms; students' participation in art exhibitions and contests; improvement of the material and technical facilities; high requirements for the teaching staff and advanced training of teachers and masters of industrial training; introduction of apprenticeships with masters-craftsmen; active career guidance work; expansion of the range of professional training of specialists in folk arts and crafts; taking into account the latest achievements of science and technology, the experience of advanced production, rational labor methods, and production standards; organization and expansion of the network of artistic creativity clubs.

The negative trends in the development of professional training of specialists in folk arts and crafts during this period include: financial difficulties of the post-war years; elimination of certain areas of training for specialists in folk arts and crafts; permanent reorganization of vocational schools; ideological and political emphasis of the educational process, centralized definition of the content of education, predominance of Soviet themes in creative activities and products, prohibition of national motives; authoritarianism in teaching, education and management of vocational schools; lack of general education of students until 1969; and neglect of the labor market needs.

During the period of independent Ukraine, the professional training of specialists in folk arts and crafts in Western Ukraine is characterized by the following positive trends: transition from a strictly regulated and ideologically loaded educational process to the professional training of students on the principles of national culture; preparation for entrepreneurship; holding contests of professional skills and artistic creativity, scientific and practical mass events; organization of creative groups for writing teaching aids and textbooks; improvement of the regulatory framework of vocational schools; establishing the cooperation with international partners; regionalization and decentralization of vocational education; modernization of the content of education, development and implementation of state VET standards on a competency basis; and introduction of elements of the dual form of vocational training.

The negative trends in the development of professional training of specialists in folk arts and crafts in this period include: insufficient efficiency and substantiation in the development and implementation of state policy in the field of vocational education; slowdown in the development of vocational education in Ukraine and in the development of folk arts and crafts, disappearance of art schools, destruction of the material and technical facilities of art enterprises and the decline of folk arts and crafts centers, loss of markets for art production; termination or reduction of the training of specialists in certain folk arts; imperfection of material and scientific and methodological support; lack of

possibility of conducting industrial practice at the art enterprises and in the centers of folk arts and crafts; problems with employment of art vocational school graduates.

The topical problems of training specialists in folk arts and crafts at vocational schools of Ukraine have been investigated, namely: imperfection of the current legislative and regulatory framework; low level of prestige and involvement of specialists of folk arts and crafts in the labor market; insufficient educational and material facilities and inadequate scientific and methodological support; unsatisfactory level of computer technologies application in the educational process and introduction of innovative pedagogical technologies; inadequate level of art vocational school graduates' readiness for entrepreneurial activities; lack of state standards of professional (vocational and technical) education for certain professions in folk arts and crafts.

The ways to improve the professional training of future specialists in folk arts and crafts have been substantiated, taking into account the experience of vocational schools of Western Ukraine in the late nineteenth – early twentieth centuries, namely: improvement and updating of the current regulatory and legal framework for professional training of future specialists in folk arts and crafts; preservation of national traditions, restoration and development of folk arts and crafts, taking into account regional features, transforming them into new forms and filling them with a new content; improvement of the material and technical facilities of art vocational schools; consideration of the employers' needs while training future specialists in folk arts and crafts, searching for the ways to introduce a dual form of training in the professional training of future specialists in folk arts and crafts; creation of centers (clusters) of folk arts and crafts development in the regions; involvement of state, scientific, and cultural institutions, local communities, entrepreneurs, foundations and centers of regional development, stakeholders, public organizations, international partners, etc. in this process; development of new state standards of professional (vocational) education for the professions of folk arts and crafts; improvement and modernization of the content of professional training of future specialists in folk arts and crafts; diversification and modernization of forms and methods of teaching students at art vocational schools; improvement of the educational and methodological support of the educational process; anticipation of measures to make future specialists in folk arts and crafts ready to run business and entrepreneurial activities; organization and expansion of the network of club work on artistic types of creativity; improvement of career guidance work; and significant increase in pedagogical skills and professional qualification of teachers and masters of industrial training.

The educational and methodical complex for advanced training of teachers of art vocational schools is developed and tested.

Key words: vocational and technical education, vocational training, vocational education, vocational school, skilled worker, specialist, folk art and craft.

Богдадюк М. В. Професiональна подготовка будущих специалистов народных художественных промыслов в профессионально-технических учебных заведениях Западной Украины (вторая половина XX – начало XXI века). – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук (доктора философии) по специальности 13.00.04 «Теория и методика

профессионального образования» – Институт профессионально-технического образования НАПН Украины, Киев, Львовский государственный университет безопасности жизнедеятельности ГСЧС Украины, Львов, 2020.

В диссертации исследовано развитие профессиональной подготовки будущих специалистов народных художественных промыслов в профессионально-технических учебных заведениях Западной Украины во второй половине XX – начале XXI века.

Рассмотрены сущность и уточнено содержание базовых понятий диссертационного исследования: «профессия», «профессиональная подготовка», «профессиональное образование», «профессионально-техническое образование», «ремесло», «промысел», «народный художественный промысел», «специалист», «специалист народных художественных промыслов». Выделены основные этапы развития подготовки специалистов народных художественных промыслов в профессионально-технических учебных заведениях Западной Украины исследуемого периода: советский (1950–1991 гг.) и независимой Украины (1991–2019 гг.). В хронологической последовательности по определенной периодизации проанализированы архивные источники и нормативно-правовые документы, регламентирующие профессиональную подготовку будущих специалистов народных художественных промыслов в профессионально-технических учебных заведениях Западной Украины и деятельность ПТУ этого профиля на разных этапах развития. Выявлены основные тенденции профессиональной подготовки специалистов народных художественных промыслов в профессионально-технических учебных заведениях Западной Украины исследуемого периода.

Исследованы актуальные проблемы подготовки специалистов народных художественных промыслов в профессиональных (профессионально-технических) учебных заведениях Украины и обоснованы пути совершенствования профессиональной подготовки будущих специалистов народных художественных промыслов с учетом опыта ПТУ Западной Украины второй половины XX – начала XXI века. Разработано и апробировано учебно-методический комплекс для повышения квалификации преподавателей ПТУ народных художественных промыслов: пособие «Развитие народных художественных промыслов в Западной Украине», методические рекомендации «Совершенствование профессиональной подготовки будущих специалистов народных художественных промыслов в профессионально-технических учебных заведениях» и программу спецкурса «Профессиональная подготовка будущих специалистов народных художественных промыслов в учреждениях профессионального (профессионально-технического) образования Западной Украины (вторая половина XX – начало XXI вв.)».

Ключевые слова: профессионально-техническое образование, профессиональная подготовка, профессиональное образование, заведение профессионального (профессионально-технического) образования, квалифицированный рабочий, специалист, народный художественный промысел.

Підписано до друку 03.08.2020
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк лазерний.
Ум. друк. арк. 0,9
Наклад 100 прим.

Видавництво
ПП «Горді»
м. Львів, вул. Словацького, 18/3
Ел. пошта: copigordi@ukr.net. Тел.: 032 243-61-06
Код ЄДРПОУ 20834241
Свідоцтво Серія Б №478832 від 1 січня 2012 р.